

Nr 153

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försöksverksamhet med avfattande av dom och slutligt beslut i tvistemål enligt formulär; given den 18 oktober 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

Förslaget syftar till att göra det möjligt att pröva ett system med blanketter vid avfattande av dom i tvistemål, liknande det som f.n. förekommer i brottmålen.

Förslag till

Lag om försöksverksamhet med avfattande av dom och slutligt beslut i tvistemål enligt formulär

Härigenom förordnas som följer.

Dom och slutligt beslut i tvistemål skall vid de domstolar och i den utsträckning som föreskrives av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer försöksvis avfattas enligt formulär. Vid försöksverksamheten får avsteg göras från det som föreskrives i 17 kap. 7 § rättegångsbalken om ordningsföljden mellan de skilda avdelningarna i dom.

Denna lag träder i kraft en vecka efter den dag, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitieärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 18 oktober 1974.

Närvarande: Ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, NORLING, LÖFBERG, CARLSSON, FELDT, SIGURDSEN, GUSTAFSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *försöksverksamhet med avfattande av dom och slutligt beslut i tvistemål enligt formulär* och anför.

1 Inledning

Domstolsväsendets organisationsnämnd (DON) har sedan en tid undersökt möjligheterna att genom formulär till domar och slutliga beslut i tvistemål underlätta utskrift och expediering av sådana avgöranden. I skrivelse den 16 juli 1974 har DON lagt fram förslag om viss försöksverksamhet med formaliserad domskrivning m.m.

2 Nuvarande ordning m.m.

2.1 Tvistemål

Under år 1972 avgjordes i tingsrätt ca 58 500 tvistemål. Av dessa avsåg ca 25 000 hem- eller äktenskapsskillnad efter gemensam ansökan. Antalet övriga familjemål, dvs. stämningssmål, utgjorde ca 12 000. Siffrorna för år 1973 är i stort sett desamma som året före. Efter 1973 års ändringar i äktenskapslagstiftningen (se prop. 1973:32), varigenom bl.a. institutet hemskillnad tagits bort, kan dock antalet familjerättsmål väntas sjunka avsevärt.

Domstols avgöranden uppdelas efter sitt sakliga innehåll i domar och beslut. Rättens avgörande av själva saken sker genom dom medan annat rättens avgörande kallas beslut. Beslut varigenom rätten på annat sätt än genom dom skiljer saken från sig är slutligt beslut (17 kap. 1 § RB).

Enligt 17 kap. 7 § RB skall dom i tvistemål avfattas skriftligen och i skilda avdelningar ange

1. domstolen samt tid och ställe för domens meddelande,
2. parterna samt deras ombud eller biträden,
3. parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter, varpå de grundats,
4. domskälen med uppgift på vad som är bevisat i målet,
5. domslutet.

Vidare skall domen innehålla fullföljdshänvisning. Högre rätts dom skall innehålla redogörelse för underinstansens dom, om det behövs. Vad som gäller om dom skall också tillämpas i fråga om slutligt beslut, om frågas beskaffenhet fordrar det (17 kap. 12 §).

Enligt 17 kap. 8 § RB får dom i tre fall avfattas i förenklad form. Detta gäller tredsakom, dom varigenom kärandens talan bifalls på grund av svarandens medgivande och dom varigenom överrätt fastställer underrättens dom. Sådana domar får enligt 3 och 4 §§ protokollskungörelsen (1971:1066) för de allmänna domstolarna skrivas på avskrift av stämmningsansökningen eller på försättsblad vid vilket sådan avskrift fogats, eller, när det gäller överrätts fastställande av dom, på försättsblad vid vilket fogas avskrift av den överklagade domen.

Uppgift om domar och beslut i familjerättsliga mål skall i ej obetydlig omfattning vidarebefordras till andra myndigheter och register. Bestämmelser härom finns i kungörelsen (1952:87) angående äktenskapsregister och kungörelsen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken. Till äktenskapsregistret, som förs hos statistiska centralbyrån, skall från tingsrätterna sändas bl.a. uppgift angående domar i boskillnads- och äktenskapsskillnadsmål samt angående bodelningshandlingar och äktenskapsförord. Till barnavårdsnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört skall tingsrätten lämna uppgift om dom angående avsaknad av äktenskaplig börd, faderskap beträffande barn under 18 år samt vårdnad beträffande barn under 18 år. Är barnet under 16 år skall uppgift om vårdnaden också lämnas till vederbörande allmänna försäkringskassa. I fråga om barn som fyllt 18 år skall tingsrätten lämna uppgift om avsaknad av äktenskaplig börd eller faderskap till pastorsämbetet i barnets födelseort och i barnets, moderns och mannens kyrkobokföringsort. Tingsrätten skall vidare lämna besked angående omyndighetsförklaring eller hävande av sådan förklaring till pastorsämbetet i vederbörandes kyrkobokföringsort. Pastorsämbetena får vidare uppgift om domar på äktenskapsskillnad resp. avsaknad av äktenskaplig börd och faderskap beträffande barn under 18 år från äktenskapsregistret och vederbörande barnavårdsnämnd. Rapport enligt vad som nu sagts lämnas i regel enligt särskilda genom resp. kungörelse fastställda formulär.

Enligt 17 kap. 9 § RB skall dom i tvistemål meddelas antingen genom att avkunnas muntligt vid förhandling eller genom att hållas tillgänglig på rättens kansli (s.k. kanslidom). Vid förhandling skall i förekommande fall

besked lämnas om tid för kanslidom. Avgörs mål utan förhandling meddelas avgörandet genom kanslidom. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast samma dag lämnas till parterna. I 12 § anges att motsvarande bestämmelser skall gälla beträffande slutligt beslut i tvistemål.

2.2 Brottmål

Bestämmelserna om innehållet i dom i brottmål (30 kap. 5 § RB) var ursprungligen helt likalydande med motsvarande bestämmelser för tvistemål. År 1969 gjordes emellertid en ändring av ordningsföljden mellan de olika avsnitten i domen. Ändringen innebar att domslutet flyttades fram som en ny punkt 3, närmast efter de formella uppgifterna om domstolen och parterna m.m. men före avsnitten om yrkande och grunder samt domskäl.

1969 års ändring, vilken utgjorde ett led i en större reform beträffande domskrivningen i brottmål, var betingad av rationaliseringsskäl. Inom ramen för rättsväsendets informationssystem (RI) har sålunda med utnyttjande av ADB-teknik skett en radikal omläggning av olika brotts- och polisregister. Bestämmelserna om RI återfinns i kungörelsen (1970:517, omtryckt 1971:825, ändrad 1972:105, 153, 1973:59, 761) om rättsväsendets informationssystem. En grundläggande princip har vid uppbyggnaden av RI varit att endast s.k. primärdata, dvs. uppgifter om brottsanmälan eller dom, skall föras in i registren. De uppgifter som behövs för RI hämtas direkt från den originalhandling som upprättats under brottmålsprocessen eller från en kopia av handlingen. Särskilda underlag för stansning skall sålunda regelmässigt inte finnas. Härigenom undviks sådana fel som kan uppkomma om uppgifterna måste föras över från originalhandling till en annan handling innan databehandling kan ske. För att brottmålsdomen skulle kunna fylla också syftet som registeruppgift påkallades en viss formalisering av domens disposition, så att de för registerföringen intressanta uppgifterna så långt möjligt koncentrerades till domens första sida. De närmare bestämmelserna om avfattning av dom och beslut i brottmål återfinns i det med stöd av 30 kap. 14 § RB meddelade cirkuläret (1973: 749, ändrat 1974:463) till hovrätterna och tingsrätterna om avfattning av dom och slutligt beslut i brottmål, m.m.

Genom domskrivningsreformen skapades också möjlighet att på ett enkelt sätt lämna den tilltalade en skriftlig underrättelse om utgången i målet. Bestämmelser härom togs in i 30 kap. 7 § RB och i en med stöd därav utfärdad kungörelse (1970:85) om skyldighet för domstol att underrätta tilltalad om dom m.m. Bestämmelserna innebär att domstolen till den tilltalade översänder en kopia av domens första sida med dess uppgifter om domstol och parter m.m. samt domslut. Dessutom lämnas uppgift om tid och sätt för fullföljd av talan.

I 1969 års lagstiftningsärende diskuterades om inte också bestämmelserna i 17 kap. 7 § om innehållet i tvistemålsdom borde ändras på motsvarande sätt som föreslogs beträffande 30 kap. 5 §. I detta sammanhang uttalade föredragande departementschefen bl.a. att det ännu var för tidigt att bedöma i vad mån RI-projektet kunde komma att påverka utformningen av tvistemålsdomen. Den omkastning av ordningsföljden mellan brottmålsdomens olika avdelningar som det då var fråga om var en direkt följd av den föreslagna formaliseringen av brottmålsdomen med tanke på databehandling. Några egentliga olägenheter av att behålla det gällande uppställningssättet i fråga om tvistemålsdom ansågs inte vara att befara. Departementschefen ansåg därför inte tillräckliga skäl finnas att göra någon ändring i 17 kap. RB (se prop. 1969:26 s. 61).

3 DON:s framställning

Under hänvisning till en inom DON upprättad promemoria har nämnden i sin skrivelse den 16 juli 1974 anfört att det enligt nämndens uppfattning finns skäl att överväga en övergång till blankettsystem också för i vart fall en del domar och beslut i tvistemål. Lämplig tidpunkt för en sådan övergång är enligt DON den 1 juli 1975 då nya bestämmelser om rapportering till äktenskapsregistret är att vänta. Dessförinnan bör emellertid det tänkta systemet prövas praktiskt vid ett mindre antal försöksdomstolar. DON hemställer därför om bemyndigande att i den utsträckning DON bedömer lämpligt utöva försöksverksamhet med blanketter för domar och beslut i tvistemål vid en hovrätt och preliminärt fem tingsrätter.

Den föreslagna försöksverksamheten kräver enligt DON vissa ändringar av bestämmelserna om avfattande av dom och beslut i tvistemål. DON föreslår bl.a. att den i 17 kap. 7 § angivna ordningsföljden mellan de i tvistemålsdomen ingående avdelningarna ändras på motsvarande sätt som redan gäller beträffande brottmålsdomar samt att i 17 kap. tas in ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter av samma innehåll som för brottmålsdomar intagits i 30 kap. 14 § RB.

Det tänkta blankettsystemet innebär i huvudsak att domslutet skrivs omedelbart efter domens rubrik, att yrkanden, domskäl och fullföljds-hänvisning redovisas på fortsättningsblad, att domen skrivs ut i ett exemplar som sedan fotokopieras i erforderligt antal samt att rapporteringen på särskilda blanketter till äktenskapsregistret och till pastors-ämbeten, barnavårdsnämnder m.fl. myndigheter ersätts av kopia av domens första sida, i vissa fall med tillägg av ytterligare några uppgifter.

Bland fördelarna med det planerade blankettsystemet märks enligt DON:s promemoria att rapporteringsrutinerna till äktenskapsregistret och andra myndigheter förenklas samt att man får möjlighet att underrätta parterna om utgången i målet genom att sända en kopia av domens första

sida jämte fullföljdshänvisning. Vidare skapas förutsättningar för rationalisering genom förtryckta blanketter för yrkanden och domskäl i särskilt frekventa fall, t.ex. tredskodomar och skillnadsdomar efter gemensam ansökan.

4 Departementschefen

RB reglerar endast i begränsad utsträckning hur dom och slutligt beslut i tvistemål skall avfattas. De minimikrav som ställs på innehållet i sådant avgörande är angivna i 17 kap. 7 § RB. Där anges också att de olika beståndsdelarna i avgörandet skall tas upp i viss ordning. I övrigt ges i 17 kap. 8 § ett bemyndigande att utfärda vissa domar, t.ex. tredskodom, i förenklad form enligt bestämmelser som meddelas av Kungl. Maj:t. Sådana bestämmelser finns i protokollskungörelsen.

DON har i sin framställning till Kungl. Maj:t hemställt om bemyndigande att börja viss försöksverksamhet med avfattning av dom och slutligt beslut i tvistemål enligt formulär. Syftet härmed är att underlätta utskrift och expediering av sådana domar och beslut. Försöksverksamheten kräver enligt DON vissa ändringar i 17 kap. RB. Den bör leda fram till en total övergång till blankettsystem för avfattande av nu åsyftade typer av avgöranden den 1 juli 1975.

Den av DON väckta frågan har visst samband med den reform av domskrivningen i brottmål som beslöts år 1969. Denna reform genomfördes som ett led i arbetet på uppbyggnaden av ett ADB-baserat, enhetligt informationssystem för rättsväsendet (RI). Reformen har emellertid inneburit fördelar också i andra avseenden än dem som i första hand låg till grund för densamma. Erfarenheterna av blankettsystemet på brottmålssidan tyder på ej obetydliga tidsvinster vid konceptskrivning, utskrift och expediering av domen. Genom den nya dispositionen av domen har det också blivit möjligt att på ett enkelt sätt lämna part skriftligt besked om utgången i målet.

Det torde f.n. inte vara aktuellt att utsträcka RI till att omfatta även tvistemålsprocessen. Att de skäl som för brottmålsens del primärt motiverade omläggningen här inte är för handen bör emellertid inte hindra att man prövar huruvida fördelar kan stå att vinna med en liknande ordning också på tvistemålssidan. Som DON påpekar kan sannolikt nås vissa rationaliseringsvinster, särskilt när det gäller lämnandet av uppgifter om familjerättsliga avgöranden till olika register och myndigheter. En ordning som gör det möjligt att utan nämnvärt besvär för domstolen lämna de rättssökande besked om utgången i målet skulle också vara av stort värde av bl.a. rättssäkerhetsskäl (jfr JuU 1973:33 s. 23).

Det är emellertid svårt att veta i vad mån olägenheter kan vara förenade med ett sådant blankettsystem, som givetvis inte får leda till en vidlyftig och svåröverskådlig blankettflora. Det är därför lämpligt med en viss tids

praktisk försöksverksamhet. Innan resultatet av denna försöksverksamhet föreligger är det enligt min mening för tidigt att vidta några ändringar i RB. För genomförandet av försöksverksamheten bör det vara tillräckligt med en bestämmelse som ger Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer möjlighet att besluta om avsteg från den i 17 kap. 7 § RB angivna ordningsföljden mellan domens olika avdelningar samt att i övrigt meddela de närmare föreskrifter som är nödvändiga. Bestämmelsen bör lämpligen ges formen av en särskild lag om försöksverksamhet med avfattande av dom och slutligt beslut i tvistemål enligt formulär.

Med den nu angivna uppläggningsen är det knappast möjligt att som DON föreslagit sätta en eventuell reform i kraft redan den 1 juli 1975. Några större olägenheter torde dock inte uppkomma härigenom. Genomförandet av nya bestämmelser om rapportering till äktenskapsregistret, som anförts som skäl för den föreslagna tidpunkten, bör sålunda utan svårighet kunna skjutas upp till den 1 januari 1976, om det visar sig nödvändigt.

5 Hemställan

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag om försöksverksamhet med avfattande av dom och slutligt beslut i tvistemål enligt formulär.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten